

סוגר את הספר:
לצדי בשולחן -
בוסן

אולם יותר מכך, מבין השורות של שירים רבים עולה רוחם של שירי הייקו כפי שנכתבו במקור. כך מצוטט בחלקו שיר הייקו מפורסם של מסהידה:

המחסן נשרף
דבר אינו מסתיר
פני הלבנה

בשירו של בן-ארי:
סוגר את הספר:
דבר אינו מסתיר
פני הלבנה

כך גם שירו של באשו:
אפל החוף
צוחת אחי הב
תלבין, תחלוף

בשירו של בן-ארי:
אפל כביש החוף -
בין ארובות פרוסת ירח
תלבין, תחלוף

יש בזה הומאז' ברור לשיריהם של הקלאסיקנים, שהם עצמם משתמשים פעמים רבות בדימויים משותפים וחרים (ערב של סתיו, רוח סתיו ואחרים). כיוון שבן ארי הוא כותב בן התקופה הנוכחית וכן המקום, קל יותר לדמיין את האימאז'ים שמעלים שיריו: ספר נסגר על פני מחסן נשרף וארובות כביש החוף על פני צוחת אחי בר. אני מניחה שהשירים המודרניים גם נתרמים בטעמים מטעמים הנצחי של קודמיהם. עם זאת היו אלה שירים שהפעמו אותי פחות כיוון שהרגשתי שכבר פגשתי בהם בעבר. חזקים בעיני היו דימויים שלא פגשתי בהם מעולם:

קו המים
עקבותי נמחים
בטרם אפנה את ראשי

וכאלה הלקוחים ישירות מעולמו של המשורר ובכל זאת אוניברסליים להפליא:
פקקי בקר בבית-עובד
עומד לצד
מלוני השדה

יש שיאמרו שהייקו זהו שירה למתקדמים. אני מוצאת שההפך הוא הנכון. באופן אירוני כמעט, צו התקופה הוא קוראים קצרי סבלנות וקצרי נשימה ושירי הייקו בשל קטנותם לא מבקשים זמן רב, ובשל מיעוט המילים הדימוי היחיד מקלים מאד על הקורא. דווקא בזמנים מטורטרים עד שיגעון נדירה ושקט. רגע של התבוננות ממוקדת. בשונה מספרי שירה רבים וטובים אחרים, דווקא זהו הספר שהייתי נותנת לחברי "שאינם קוראים שירה ואינם מבינים שירה", חוהי המחמאה הגדולה ביותר לספר שירה לדעתי. קל וחומר לאלו שכן. ♦

מאיה ויינברג

של בן-ארי חזרת אל ההגדרה הקלאסית של הז'אנר ומממשת אותה בעדינות רבה ובחן. גם אם אינה מקפידה באדיקות על ספירת החרים, היא כולה נגיעה של רגע בטבע, המהדהדת חזרה אל נפש האדם. בהרהור הזה טמון סוד השיר כולו. אם במעט המילים הללו קרם דבר מה עוד וגידים - אזי הקסם עבד. ובשירים של בן-ארי הקסם עובד. כך למשל:

גם בשיא קפיצתו
אין החרגול
מדמה שהוא עף
או כך:
נרודי שינה:
על שיה בחצר
שושנה אחת פתוחה

אפילו בבואי לכתוב על הספר אני נוהרת מאוד. תחושה של נגיעה באבני חן קטנות ויקרות ערך במיוחד. בשיר הייקו כל מילה, כל פסיחה, כל סימן פיסוק - הם רבי חשיבות ורבי משקל. שיר הייקו טוב הוא כמו כרטיס ברכה תלת ממדי. מתוך מעט מאוד נולד לפתע עולם שלם ומלאו. את רוב האימאז' משלים הקורא בעצמו ומתוך עולמו, המשורר מסתמך על האוניברסליות של הדברים, כדי שעולם זה ייפתח באבחה ויעלה, אולם לשם כך נחרץ צירוף המילים המדויק. תמונה ששיר הייקו טוב מעלה והמסר הטמון בה משקלם כה רב, עד שנחוץ בתום קריאת כל שיר לעצור ולנשום. לפעמים גם לעצור ולשקוע בהרהורים. בן-ארי מייטיב לברור את מילותיו והתמונות שלמות ומלאות. אין בספר שערים, אין תוכן עניינים או כותרות ואין הקדמות או ביאורים. כל שיר הוא קפיצה מחדש אל המים או ביקור בפלנטה קטנה ועצמאית. הקיפול בכריכת הספר משמש כסימניה בדיוק לשם אתגרתא בין שיר למשנהו. (אפשרות נוספת ופחות בריאה לעיכול - לזלול את השירים אחד אחרי השני בלי הפסקה).

השחקנים הראשיים בשירים רבים בספר הם קטנים במיוחד. חרגול, חיפושית חולות שחורה, שבלול צופה, גמל שלמה, צבון מים, דגיגים כסופים או יתושים. נדמה שהשימוש ביצורים קטנים שכאלה מחייב התבוננות ברזולוציה גבוהה, כמו גם ריכוז מיוחד והקשבה. כדי לומר דבר מה על שבלול, עליך לעצור ולהתבונן בו ולשמוט כליל את יתר העולם. מתבקש לומר שכוהו גם שיר ההייקו. אבל לא רק. בשירים אחרים בספר אפשר למצוא גם עננים, את שמי הסתיו ואת הלבנה. הדימוי, קטן או גדול, נושא על גבו מטען שלם של הקשרים. כך למשל רגלו השבורה של צבון הים האחרון, היא סמל כל הצער שבעולם.

רצים אל המים
רגלו של הצבון האחרון
שבורה

שירת הייקו היא תבנית שירית בת חמש מאות שנה. נקפת לזכותה מורשת שירית עשירה ומפורסמת למדי. בן-ארי עצמו מביא בשיריו כמה משמות המשוררים הקנוניים של הז'אנר כמקורות השפעה:

ועם כל זאת, ואף על פי כן, תחושת ההתחדשות היא מרכזית בהווה הנושמת של השירה הזאת. אחד הביטויים המרגשים שלה מופיע בשורות אלה: "מאין יבוא עזרי... אתה שואל עין לאחור/ השרפה, והריח הזה... עוד נושם בין אודי בדי/ צמא חיים" (עמ' 30). הכליון עצמו נושם חיים. כל תנועה בעולם היא בגדר שיר הלל ומשאלה: "צופית נעה את תפלת הבקר" (עמ' 60; הרגשה שלי: צ"ל). ההתבוננות החיונית של הרוברת כמו אוספת אל תוכה מן השפע האינסופי של היוםיום, לאורכו של הזמן הקצוב על חווייתו המשתנה תדיר. שפע זה הוא היולד את מעשה השרטוט הדק של השירה: אורנים ברוח, פריחת החרבן, ערב מדלג בין משוכות, מרכז עירוני סואן, גברת עם כלבלב, מפרץ וים, השתקפות רוטטת של תרנים במים, עין רימון, כוס קפה בבוקר חורפי, "והנה הנה/ מגן פקעות קפוצות של זמן/ גביעי מגנוליה לבנה// על קצות האצבעות/ העיר עוצרת נשימה" (עמ' 46).

צביה ליטבסקי

כרטיס ברכה בתלת ימד

אלכס בן-ארי: **קורת השער, הוצאת מוסד ביאליק 2015, 61 עמודים**

מהי קורת השער? השער הוא מבואה, פתח הדבר והקורה היא הבונה אותו. כך עשוי השער קורות והביטוי קורת השער מדייק את השער אל חלקיו. השער הוא המזמן את האורח וקורת השער היא הדבר עצמו, הראשון אולי, שרואה האורח בכואו. אם שירה היא השער, הרי הייקו הוא קורת השער. אם שעונה השירה על תמציתיות, ניקון הביטוי והעברת רגש גולמי, הרי שירת הייקו היא שיאה של יכולת זו. יכול היה המשורר לקרוא את ספרו "שער" ובחר בשם "קורת השער". כבר מתוך השם מצטייר דבר מה מוקפה, הקורא לעצירה, לשימת הלב לפרטים וגם, הזמנה לכניסה - שהרי בקורת השער מדובר.

ברוכים הבאים אל שירת ההייקו ואל שירת ההייקו של אלכס בן-ארי, ליתר דיוק. הביטוי קורת השער יוזכר רק בשיר האחרון (כמעט) שבספר. בפתחת כל דף בספר בולט בעיקר ההעדר; הדף ברובו חלק. העין פוגשת את מרכז הדף הלבן ואז עולה אל הכותרת, נתקלת במעין הרפוס השחור, כמו קריאת גונג לקשב ואז נולד השיר. זהו עימוד המשורר היטב את התוכן, משרה את השמות הנחוצה ואז מביא את היש המעט על משקלו הרב. כידוע, הייקו היא שירה שמנחים אותה כללים נוקשים במיוחד. כל שיר הוא בן שלוש שורות, שבע-עשרה החרים בסך הכל. תכליתו של השיר לציין בדייקנות רגע, תחושה, מקרה, התרשמות, של דברים שקשורים בטבע ובעונות השנה, אך לא רק. כיום אפשר למצוא שירת הייקו מודרנית שמדברת על כל נושא כמעט. דווקא שירת ההייקו